

Personligt entreprenørskab

- Vejledning som fag via nye vejledningsformer

Et eksperiment der i forskellige læringsmiljøer på TEC afprøver hvorvidt vejledning integreret som fag befordrer det enkelte menneskes evne til at mestre personligt entreprenørskab.

Eksperimentet udføres indenfor program 5, 'Nye karriereveje'

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	2
2. Eksperimentets overordnede hypotese	3
1.1 Afgrænsning af hypotesen og begrebsafklaring	3
1.1.1 Vejledning som fag	3
1.1.2 Strukturelle forhold	3
1.1.3 Indkredsning af begrebet personligt entreprenørskab	4
2.1 Vejledning som fag og personligt entreprenørskab via arbejdsmarkedsperspektiver	4
3. Uddannelses- og arbejdsmarkedspolitiske vinkler på det personlige entreprenørskab	5
4. Eksperimenthjulet og personligt entreprenørskab	6
4.1 Eksperimenthjulet – entreprenørskab og arbejdsmarked	6
4.2 Temaerne som eksperimenthjulets omdrejningspunkt	7
5. Eksperimenthjulet, de ni temaer og værktøjerne	7
5.1 Strategi og planlægning	8
5.1.1 Værktøjer	8
5.2 Karriere og kompetencer	8
5.2.1 Værktøjer	9
5.3 Økonomi og forventninger	9
5.3.1 Værktøjer og hjemmesider	9
5.4 Helbred og fysisk træning	9
5.4.1 Værktøjer	10
5.5 Information og teknologi	10
5.5.1 Værktøjer	10
5.6 Identitet og selvopfattelse	10
5.6.1 Værktøjer	11
5.7 Valgprocesser og sandsynligheder	11
5.7.1 Værktøjer	12
5.8 Netværk og levevej	12
5.8.1 Værktøjer	12
5.9 Præsentation og kommunikation	12
5.9.1 Værktøjer	13
6. Evalueringsdesign	13
6.1 Evaluering af hver session/tema i eksperimenthjulet	13
6.1.1 Vejledningsrummet og eleverne	13
6.2 Selvevaluering på fagligt og organisatorisk niveau	13
7. Bilag	13
Bilag 1. NICE og de fem roller i karrierevejledning	13

1. Indledning

Fokus på vejledning af unge og vigtigheden af løbende at kvalificere og opdatere vejlederfeltet mod den enkeltes entreprenørskab finder man ikke blot henvisning til i rapporter, der vedrører frafald på erhvervsuddannelserne og de udfordringer UddX baselinestudie samlet beskriver, men deslige i Regeringens såkaldte 95 procent målsætning, samt i forslag til den ny kontanthjælpsreform pr. januar 2014. Regeringen sigter på at alle unge skal have en ungdomsuddannelse, og har derfor opstillet en målsætning om at 95 procent af en ungdomsårgang i 2015 gennemfører en ungdomsuddannelse (www.uvm.dk). Med kontanthjælpsreformen lægges der op til at afklaring mod uddannelse af de 18-29 årige skal ligge på skolerne – og ikke i jobcentret. Endnu en vinkel på hvordan vejlederen i højere og højere grad skal arbejde i bredden og via forskellige vejledningsformer hjælpe til en styrkelse af den enkeltes personlige entreprenørskab hvad angår beslutningsprocesser, som fokuserer på match mellem individet, uddannelsen og arbejdsmarkedet.

En udfordring er det at erhvervsskolerne, med ikke så høje krav til de faglige kompetencer, i dag møder mange elever, som kommer fra uddannelsesfremmede hjem. Det betyder, at disse elever har få eller ingen personer i deres primære netværk, hvor de kan hente viden og vejledning om spørgsmål der vedrører uddannelses- og arbejdsmarkedsvalg eller om de livstemaer der knytter sig hertil – og til personligt entreprenørskab. Ovennævnte faktorer dækker visse af de mange årsager til, at vi introducerer 'vejledning som fag' som eksperiment og nedenstående vil præsentere eksperimenthjulet med ni indbyggede temaer, der tilsammen har til formål at præsentere og berøre en bred vifte af temaer og spørgsmål, som den individuelle vejledning i dag typisk besvarer i én til én relation.

Personligt entreprenørskab kan også anskues som det *ikke vilkårlige*, der beskriver den enkelte elev og dennes forhold til sig selv i verdenen. Herfra vil vejlederen karakteristisk skitsere mulighederne for at eleven påtager sig personligt entreprenørskab - og det i et forhold, der står i relation til arbejdsmarkedet. Arbejdsmarkedet fremstår her som en konstant, der er et *ikke vilkårligt*, men nødvendigt forhold, da det repræsenterer grundlaget for de samfundsmæssige perspektiver, der understøtter og er bærer af de elever, vi som professionelle har med at gøre på daglig basis. Der er altså ikke et facit eller korrekt svar – og det spændende i dette er beskrivelsen af, at noget andet kan forekomme. Det sker gennem en opdukken (emergens) og et genstandsfelt, hvor der sker en forskydning mellem noget der allerede er og eksisterer. Ved og igennem dette forehavende, eller den friktion der opstår, forekommer indgangen til noget andet eller en hændelse - en anden fortolkning af noget vi allerede kender, hvilket sker i det sociale træf.¹ En fordel ved denne metode og tilgang til faget vejledning kan siges at være, at meget af den viden vi anvender som facilitatorer af hvert vejledningstema, står i direkte relation til os som professionelle. Derfor er det, i vores daglige overvejelser vedrørende planlægning og vidensgrundlag vigtigt at huske, at vi navigerer i et rum, der er os velkendt. Det vejledningsrum hvor vi kombinerer vejledning og vidensdeling og hvor det vigtigste vi skal initiere er træffet; selve mødet mellem mennesker via 'vejledning som fag'. Det rigtigt gode ved dette er, at det

¹ Lars-Henrik Schmidt (1999), *Diagnosis*

kræver dedikation, lønsomhed, vilje, gejst, blod, sved og tårer at forstå hvad der sker, hvad dette møde kan betyde og hvordan vi som professionelle kan bruge vejledning som fag fremadrettet i omgang med eleverne. Dette betyder også, at hver session i videst mulig omfang, inddrager eleverne og deres ekspertviden på de forskellige tematikker, så sessionen ikke fremstår som en minutiøst planlagt gennemgang af temaer. Det er selve koden og essensen af eksperimentet *personligt entreprenørskab* introducerer.

2. Eksperimentets overordnede hypotese

Som resultat af vores arbejde i det faglige fælleskab, program 5, er vi kommet frem til nedenstående hypotese, der dækker flere områder indenfor forsøgszonen som eksperimentet afprøves i. Eksperimentet gennemføres for 200 personer fordelt på HTX, i 10 kl., på grundforløb på EUD og i Afklaringscentret. De personer der deltager i eksperimentet har, afhængig af deres placering, derfor forskellige forudsætninger og handlemuligheder og befinder sig i forskellige uddannelsesrelaterede kontekster.

Hypotesen formuleres som følger:

Med vejledning som et fag tilbyder vi elevgrupper vejledning i et bredere perspektiv, hvor fokus flyttes fra individet til også at omhandle strukturelle forhold, såvel på skolen som i samfundet. Vejledning som fag vil tilføre eleverne en bredere og mere fælles viden, der gør det muligt for dem i højere grad at opnå et personligt entreprenørskab i relation til et uddannelses- og arbejdsmarkedsperspektiv.

1.1 Afgrænsning af hypotesen og begrebsafklaring

Til at afgrænse hypotesen definerer vi nedenstående de begreberne nærmere, som anvendes i hypotesen. Begrebsafklaringen tjener desuden det formål, at den afgrænser både hypotesen og eksperimentets virkefelt.

1.1.1 Vejledning som fag

Vejledning som fag anvendes som udtryk for eksperimentets design ved en definition af integreret karriere- og uddannelsesvejledning lagt i skema, indenfor de fire områder hvor eksperimentet gennemføres i forsøgszonen. Vejledning som fag faciliteres gruppevis i forskellige uddannelsesrettede sammenhænge, hvilket betyder, at alle de personer der deltager i eksperimentet desuden har mulighed for at benytte øvrige tilbud om individuel vejledning, som TEC stiller til rådighed.

1.1.2 Strukturelle forhold

Med strukturelle forhold henviser vi til de forhold som eksperimentet fysisk befinder sig i, hvor hvert indsatsområde har forskellige strukturelle kontekster iht. skema, målgruppe, målsætning og vejlederstab. Ligeledes henvises der med strukturelle forhold implicit til de styrende politiske diskurser og lovgrundlag, der indvirker på uddannelsernes organisering, set i forhold til markedets efterspørgsel arbejdskraft og til konkurrenceevne - og udviklingen på arbejdsmarkedet samlet set. Desuden henvises der til koblingen mellem uddannelse og arbejdsmarked og de forventninger der stilles til de studerende - og medarbejdere - afhængig af det marked og af de brancheområder, der knytter sig til uddannelserne.

1.1.3 Indkredsning af begrebet personligt entreprenørskab

Personligt entreprenørskab som eksperimentets udgangspunkt og design handler om at være ”kaptajn på eget skib”², at mestre livets (karriere)valg og at tilegne sig viden om og færdigheder i relation til at søge og modtage vejledning - og at være selvvejledende. Eksperimentdesignet, og de heri integrerede tematikker, som introduceres nedenstående, er orienteret mod at dele information og viden om relevante emner, eller livstemaer, der alle relaterer sig til livslang læring i relation til uddannelse og arbejdsmarked.

I en større forskningsundersøgelse hvor der indhentes information via 7000 spørgeskemaer fra elever på fire erhvervsuddannelser (heriblandt TEC), beskriver Brown og Katznelson (2011) særlig to vigtige faktorer, der er på spil for de unge på grundforløb på EUD.³ De fremhæver i rapporten henholdsvis motivation og graden af faglig sikkerhed som afgørende faktorer, der knytter sig til elevernes evne til selvforvaltning. I relation til eksperimentets hypotese er det oplagt at fremhæve lighedspunkter mellem begreberne selvforvaltning og personligt entreprenørskab. De to forskere taler i deres undersøgelse om, at høj grad af motivation hos den enkelte elev *ikke* kan sidestilles med evnen til selvforvaltning, men de mener, at hvis både elevens motivation og en vis grad af faglig sikkerhed er repræsenteret, er der tendens til høj grad af selvforvaltning hos den enkelte elev. Dette kan sidestilles med hvad vi i nærværende eksperimentdesign omtaler som personligt entreprenørskab.

I undersøgelsen anvender forskerne begrebet faglig selvsikkerhed som karakteristisk hos de elever, som oplever at de har truffet rette uddannelsesvalg - med hvilket man kunne fristes til at tale om ’rette livsvalg’ - helt beslægtet med hvad eksperimentet ved ’vejledning som fag’ arbejder hen mod, og hvad personligt entreprenørskab handler om: Den enkelte elevs evne til at vælge (rette) vejledning og træffe bevidste valg, og fravalg, ved at hente referencer i henhold til allerede kendt, eller hertil indhentet viden og information. Bjerg (2011) mener, i relation til selvforvaltning, at elevens selvdisciplin gennem tiden har fået større værdi, idet der i undervisningssystemet i dag gøres mere og mere brug af forskellige undervisnings- og arbejdsformer, der fordrer elevernes selvforvaltning - hvilket ligeledes slægter til eksperimentets anvendelse af begrebet personligt entreprenørskab og desuden knytter sig til de strukturelle forhold uddannelses- og erhvervsvejledning befinder sig i.⁴

2.1 Vejledning som fag og personligt entreprenørskab via arbejdsmarkedsperspektiver

Samfundet, arbejdsmarkedet og uddannelsesområdet gennemgår konstante forandringer. Forandringer er i dag en naturlig del af tiden, i hvad der af nogle betegnes som informationssamfundet. De konstante samfundsmæssige forandringer gør at danskerne generelt - og eleverne dette eksperiment handler om - på den ene side oplever høj grad af frihed og et utal af valgmuligheder i livsvalg, og på den anden side kan opleve at de mange valg de konfronteres med giver anledning til usikkerhed. Dette gør sig ikke mindst gældende i forhold, der vedrører uddannelse og arbejdsmarked og som åbner for mange af de spørgsmål, der relaterer sig til den professionelle vejledning, som dagligt varetages på TEC. Som studerende, eller uddannelsessøgende påvirkes den enkeltes valg oftest af spørgsmål og svar der læner sig op ad de mange

² Københavns kommune introducerer i denne tid et redskab der ’borgeren ved roret’, der ligeledes handler om, og stiller krav om, at mestre egen situation og anvende de ressourcer som systemet (her jobcentret) stiller til rådighed i henhold til egen (livs)situation.

³ Brown og Katznelson, (2011), *Motivation i erhvervsuddannelserne*, Center for Ungdomsforskning, DPU, Aarhus Universitet.

⁴ Bjerg (2011) side 62 i Brown og Katznelson, (2011), *Motivation i erhvervsuddannelserne*, Center for Ungdomsforskning, DPU, Aarhus Universitet.

perspektiver på, og veje til, arbejdsmarkedet. I dag foregår der meget vejledning på individuelt niveau, der omhandler personligt entreprenørskab, når vejlederne i mødet informeres om relevante hjemmesider der angår forskellige livsforhold, om støttemuligheder i samfund og lokalmiljø, om personlige og sociale problemstillinger - og som generelt støtter og vejleder den enkelte i forbindelse med faglige og personlige livsvalg. Vejledning som fag, relateret til personligt entreprenørskab, har til formål at tilbyde grupper af elever undervisning om (selv)vejledning og herigennem synliggøre forskellige værktøjer og viden, med formål om at styrke elevens mulighed for informationssøgning – og herigennem støtte den enkeltes beslutningsgrundlag vedrørende livsspørgsmål, der kobler mellem uddannelse og arbejdsmarked.

Karakteristisk betragtet er evnen til selvforvaltning, at mestre det personlige entreprenørskab, ikke et fagligt mål i sig selv indenfor de områder, hvor vi ruller eksperimentet ud, men betragtes rettere som en personlig kompetence, der styrker den enkelte elevs evne til at træffe valg iht. uddannelse og karriere, samt i livet som helhed (jf. definition af karrierevalg og -vejledning). Evidensbaserede undersøgelser viser, at den vejledningsform der over tid vinder størst effekt, er vejledning som fag⁵. Vi fokuserer derfor i eksperimentdesign og indhold på at binde bånd og styrke den enkelte elevs evne til selvforvaltning/entreprenørskab ved at eksperimentere med anvendelse af *vejledning som fag* i en direkte kobling til undervisningen og skemaet. Dette funderet i hypotesen om at differentierede vejledningsformer, koblet med et eksplicit udtryk og præsentation af den bredde af temaer vejledningen dagligt beskæftiger sig med, vil udvide elevernes perspektiv og styrke evnen til selvvejledning – og hermed det personlige entreprenørskab.

3. Uddannelses- og arbejdsmarkedspolitiske vinkler på det personlige entreprenørskab

Med eksperimentet flytter vi vejledningen til undervisningslokalet og gør den tilgængelig for alle. Eller rettere; vi stiller de informationer til rådighed for alle elever, som karakteristisk knytter sig til den individuelle vejledning, og deler dem i det fælles rum. Dette gør, at eleverne indser at deres medstuderende ofte stiller samme spørgsmål, og mange kan have gavn af de samme "svar". Vejledning som fag, som eksperimentet opstiller det, rummer ligeledes en dimension, som vi her vil kalde 'viden om vejledning'. Med begrebet 'viden om vejledning' henviser vi til de mange vinkler på vejledning der er; søge vejledning (via internettet, familie, netværk, frivillige organisationer mv.), modtage vejledning (indse at der er hjælp at hente), give andre vejledning (fx støtte en ven eller en klassekammerat), frasige sig vejledning (fx blive væk eller vælge noget andet), følge op på en vejledning (ex rollemodel) osv. Vejledning som fag knytter sig til livslang læring og det personlige entreprenørskab, som katalysator for denne livslange proces. Flere internationale politiske institutioner anerkender, at der er både samfundsmæssige og individuelle fordele ved vejledning og rådgivning og at livslang læring appellerer til idéen om livslang vejledning (European Union, 2008 & OECD, 2008).

Opsummerende kan man, som henvist i UEA sige, at vi med 'vejledning som fag' skaber et rum der bidrager til eleven får opmærksomhed på de muligheder vejledningen rummer, der kan bidrage til at sætte egne sociale,

⁵ Christensen & Søgaard Larsen (2011), *Viden om vejledning*, Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, DPU, Aarhus Universitet, København.

personlige og faglige ressourcer i spil.⁶ Desuden introducerer vejledningen eleverne for mulige værktøjer, der kan anvendes ved egen præsentation og fremstilling, og som kan bringes i spil i forhold til fx ansøgninger om job og praktikplads. Sidst men ikke mindst har vejledning som fag til formål, at give den enkelte elev indsigt i, og forståelse for, hvorledes uddannelse er et middel til at opnå fremtidige erhvervs- og beskæftigelsesmål. (En beskrivelse af forskellige roller indenfor (karriere)vejledning er vedlagt som bilag 1).

4. Eksperimenthjulet og personligt entreprenørskab

Vi opstiller eksperimentet *Personligt Entrepenørskab* med en gennemgående rød tråd til arbejdsmarkedet, og gennemfører eksperimentet via et design, der er formet så det passer til 'vejledning som fag', indenfor de områder eksperimentet afprøves i.

Eksperimenthjulet består af ni temaer og dertilhørende værktøjer. De ni temaer gennemføres som skemalagt aktivitet; 'vejledning', hvorigennem vi afprøver differentierede undervisnings og vejledningsformer til at optimere elevernes personlige entreprenørskab samt viden om arbejdsmarkedet. Vi ønsker i vejledningen som gennemført session at skabe et rum, et socialt træf, hvor det forhold der opstår italesættes, og der sker en aktion eller noget anderledes, end det der er velkendt eller forventet. I et socialt analytisk perspektiv beskriver professor Lars-Henrik Schmidt et socialt træf således: *"Et socialt træf kan beskrives som en træfning i et felt, hvor noget indtræffer; en forskydning mellem eller en fortætning af interpretationer – en ændring i forskellige viljer til ordens mulighed for at gøre sig gældende – som lader noget finde sted, bliver tilfældet og gjort til genstand for interesse"*. Vi er af den overbevisning, at interesse og motivation er beslægtede begreber, der henviser til udgangspunktet for entreprenørskab og evnen til selvforvaltning; at sociale træf, faciliteret af en professionel vejleder, har gode muligheder for vækst blandt de involverede individer og grupper.

4.1 Eksperimenthjulet – entreprenørskab og arbejdsmarked

Vi har ved opstilling af eksperimenthjul formuleret ni temaoverskrifter, der hver især repræsenterer dele af hvad vi samlet set betragter som værdifulde for at mestre personligt entreprenørskab. Til hvert tema følger en kort beskrivelse af temaets relevans i relation til eksperimentets centrale omdrejningspunkter; personligt entreprenørskab og arbejdsmarkedet. Under hvert af temaerne ligger der forslag til værktøjer og øvelser, der knytter sig til faciliteringen/ den vejledningsbaserede undervisning. "Den metodisk værktøjskasse" skal betragtes som en åben værktøjskasse med hvilke håbet er at de vejledere, der gennemfører eksperimentet, dels bringer værktøjerne i anvendelse, dels løbende bidrager til værktøjskassen med øvrige øvelser, der relaterer til arbejdet med at gøre elevernes ressourcer synlige via en differentieret vejledningsmetodik.

Vejledning som fag – og eksperimenthjulet - introduceres dels via øvelser og/eller opgaver der bringer elevernes information – og vejledning. Dels ved en synliggørelse af konkrete informationskilder eller redskaber, der styrker entreprenørskab – og de sociale/personlige kompetencer der er forbundet hermed.

⁶ UEA, Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering, *faghæfte 22*.

Det skal bestræbes, at temaindhold og de værktøjer facilitator benytter knytter sig til det aktuelle tema og altid sigter på at tilføre eleverne viden om, eller bidrager med konkrete hjælpeværktøjer til, aktuelle, individuelle, strukturelle og/eller samfundsmæssige forhold.

4.2 Temaerne som eksperimenthjulets omdrejningspunkt

Det er tænkt sådan, at den metodiske værkstøjskasse, der følger hvert tema, giver mulighed for at differentiere undervisningens indhold og metode, så de matcher området samt målgruppen eksperimentet gennemføres i. Dog stilles der altid det krav til temaet at de to ikke vilkårlige elementer; arbejdsmarked og entreprenørskab skal være centralt omdrejningspunkt for sessionen. Værktøjerne udvælger vejlederen i forbindelse med forberedelsen og disse kan frit anvendes i relation til den faglige profil, den enkelte vejleder repræsenterer. Når eksperimentet og temaet gennemføres for en gruppe af elever indledes tema altid med samme indgang til sessionen. Det betyder i praksis, at hvert tema indledes med en præsentation af selve temaet og en beskrivelse af hvorledes dette kobles til arbejdsmarkedet og til entreprenørskab. Desuden informeres gruppen om, eller mindes om, at de qua deres deltagelse i sessionen er en del af et eksperiment, med en hypotese der taler om at temaerne vil hjælpe eleverne til i højere grad at mestre personligt entreprenørskab.

Det er hensigten med hvert tema, at sessionen fungerer i en kombination af oplæg/information og praktiske opgaver eller øvelser, hvor eleverne aktivt deltager og herigennem tilegner sig ny viden om de forskellige aspekter af vejledning, som præsenteres.

Hver session afrundes med at eleverne, så vidt det er muligt, modtager eller påtager sig en opgave, som de skal afprøve eller gennemføre inden næste session. Imidlertid afhænger dette af hvorvidt mødet mellem vejlederen og den vejledte gruppe gennem processen når frem til at arbejde med en bestemt opgave, eller interessefelt, hvorudfra der kan knyttes en art af "hjemmeopgave". Afsluttes sessionen med at deltagerne gives en opgave, skal der ved indledning af kommende session kort følges op på denne.

Opsummerende kan det siges at hvert af de ni tematiserede vejledningssessioner altid indledes med en kort introduktion til temaet og til dets kontekst af eksperiment, arbejdsmarked og entreprenørskab, hvorefter dagens tema præsenteres via et program for sessionen på i alt 90 min.

5. Eksperimenthjulet, de ni temaer og værktøjerne

Nedenfor oplistes de ni temaer, der tilsammen udgør eksperimenthjulet. Temaerne er tænkt at skulle køre i forlængelse af hinanden, men kan også køres enkeltvis, i en rækkefølge vejleder/facilitator opstiller. Vi har ved opbygning og design af eksperimenthjulet, og de hertil knyttede værktøjer, skelet til at den ansvarlige vejleder/facilitator føler sig tryk ved at gennemføre hver session/tema. Derfor tager hver session udgangspunkt i de to *ikke vilkårlige* størrelser; det personlige entreprenørskab og arbejdsmarkedet, der på en og samme tid således både indleder, afgrænser og afslutter hver session. For vejlederen skal dette ses som fundamentet, der overvejende bærer forståelsen af eksperimentet – både i forhold til de enkelte sessioner og til de elever, der deltager. Nedenstående gennemgås de ni temaer ved en vejledende beskrivelse af hvert temas indholdsmæssige fokusområder, hvorunder der er opstillet forslag til værktøjer. Værktøjerne fremstår

alene som vejledende og det er ambitionen at vejlederne der gennemfører eksperimentet løbende tilfører nye værktøjer, der kan inspirere på tværs af forsøgsområderne.

5.1 Strategi og planlægning

Temaet *strategi og planlægning* ligger først af den årsag, at personligt entreprenørskab på mange måder handler herom. Personligt entreprenørskab kræver et godt overblik, en strategi, og et realistisk billede af opgaven, eller det man skal nå, sammenholdt med den tid der er til rådighed – og ikke mindst at kunne overholde egne aftaler med sig selv og andre. Derfor anbefaler vi eleverne at begynde at bruge en kalender, eller lignende, allerede i den indledende session, for på den måde at træne indlagte aftaler med sig selv, og aftaler som laves i løbet af sessionerne. På samme måde henvises der til forskellige studieteknikker, såsom note-førelse (analog og digitalt) – alt sammen med henblik på at vise fordele ved at have en strategi, et overblik og i det hele taget forsøge at være på forkant.

Temaet omhandler karrierebegrebet, livslang læring, løbende tilpasning i forhold til forandringer der foregår på henholdsvis samfund, gruppe og individniveau mv. Desuden slægter temaet til oplæg og øvelser forbundet med studieteknik, praktikpladssøgning, kalenderførelse, prioritering, møde til tiden, arbejds- og opgavefordeling, samt til egen (karriere)planlægning og strategi for job- og praktikpladssøgning mv. Planlægning kan således blive til en række forskellige aktiviteter eller retninger, der tilsammen synliggøre muligheder og kan give det personlige entreprenørskab nogle langsigtede mål.

Tre vigtige spørgsmål kan være:

1. Hvor er jeg nu
2. Hvor ønsker jeg at være?
3. Hvordan opnår jeg det/hvordan kommer jeg dertil?

5.1.1 Værktøjer

- Kalender-værktøjer
- Noteredskaber
- Prioritering-skemaer
- Management-modeller
- Strategi for job- og praktikpladssøgning

5.2 Karriere og kompetencer

I dag benyttes begrebet karriere for alle medarbejdere og på mange niveauer, men betyder ikke, at alle skal gå efter direktørposten eller millionen. Karrierebegrebet kan dreje sig om at udvikle sig fagligt og personligt, så det passer til den enkeltes ønsker og behov og kan lige så vel handle om at avancere i virksomheden, som de kan handle om personlig udvikling. Karrierevejledning handler i dag lige så vel om at lære af de erfaringer, der er opnået via arbejds- og studielivet, og samtidig gælder karriere ikke længere kun jobbet. Ambitionerne privat og i livet generelt spiller også ind. Karrierebegrebet omfatter i dag i langt højere grad hele livet og knytter sig nært til begrebet livslang læring, hvor det forventes af den enkelte institution, hvad enten dette er en arbejdsplads, eller en uddannelsesinstitution, at den enkelte medarbejder/elev løbende tilegner sig nye (formålsnyttige) kompetencer. Således er der i stigende grad fokus på at gøre karriere, hvorigennem vi

opbygger et eller flere specialeområder, med udgangspunkt i egne særlige kompetence- og interesseområder. Der stilles i stigende grad krav til vores evne til selvforvaltning og til bevidste valg vedrørende den karrierevej, vi ønsker at betrede - og til at vi undersøger hvilke kompetencer virksomhederne/arbejdsmarkedet efterspørger og hvordan vi tilegner os disse. Derfor pointerer vigtigheden af at synliggøre og afmystificere fordomme og skrækscenarier vedr. karriere, ved at vejlederen viser de mange forskellige veje, der er mod det samme mål.

5.2.1 Værktøjer

- Karrierespil (Diverse)
- Tests (vedr. livsformer og karrieretyper)
- Oplæg af fagperson der kan fortælle om sin karrieres diversitet

5.3 Økonomi og forventninger

Økonomi og forventninger herom er et emne med mange udfoldelsesmuligheder for den vejleder, der faciliterer temaet. Her taler vi om privatbudget, budgetlægning, forsikring via a-kasse og om at deltidsjob i forbindelse med studiet. Ligeledes kan der introduceres til løn indenfor forskellige brancheområder og om overenskomster, samt faglige forbund og udvalg, samt om SU, SU-lån, kontanthjælp og lønforhandling. På et andet niveau kan der tales om penge som magtmiddel og som overordnet styringsredskab for de politiske beslutninger i vores samfund, ligesom der kan indledes drøftelser i gruppen om populærkultur og om fristelser såsom kontantlån, der henvender sig til mennesker uden indsigt i lånevilkår. Eller som foretager privatlån fordi de lever over evne, fx udløst af et ønske om at være med på moden eller at tilegne sig gadgets eller øvrige materielle goder. Ligeledes kan der informeres om de muligheder for økonomisk hjælp, vores velfærdsstat stiller til rådighed, som fx økonomisk friplads for forsørgere, boligsikring, gældssanering, lån og afdragsordninger mv.

5.3.1 Værktøjer og hjemmesider

- Mybanker.dk
- Budgetlægning (www.skat.dk)
- A- kasse, faglige forbund og udvalg
- Oplægsholdere fra ovennævnte kan indkaldes
- Borgerservice.dk
- SU, kontanthjælp, a-kasse mv.
- Borger.dk

5.4 Helbred og fysisk træning

Der gøres politisk mange forsøg på at påvirke danskernes livsstil og herigennem forebygge livsstilssygdomme, der er en stor økonomisk post indenfor sundhedssystemet, med fedme, rygning og alkohol som karakteristiske eksempler herpå. Der er også kommet flere underholdningsprogrammer der handler om at tabe sig, eller om at leve i mediernes søgelys, om mode, ungdom og andre programmer, hvor almindelige mennesker stiller deres problemstillinger til offentligt skue, hvilket viser hvordan en aktiv livsstil er kommet i fokus, og samtidig kan der med disse programmer kastes et kritisk blik på hvorvidt reality tv illustrerer "virkeligheden". Virksomhederne er

ligeledes blevet mere opmærksomme på, at sunde medarbejdere giver færre sygedage, ligesom der i samfundet er kommet øget fokus på mindfulness, NLP og andre mentale øveformer, der foregiver at stimulerer sindet positivt. Socialt sker der via vores livsstil en socialisering mellem grupper af mennesker, som vi sammenligner os med, ikke mindst qua de netværk, vi forbindes med via fx fritidsinteresser, hvor igennem livsstil og rollemodeller kan identificeres. Undersøgelser viser, at kost og motion har positiv effekt på koncentrations- og indlæringssevne og virker generelt på vores velbefindende og selvtillid. Der er også på arbejdsmarkedet et øget fokus på at faglige kompetencer står i god kombination med personlige og sociale kompetencer – dette gerne suppleret af et præsentabelt ydre og en god fremtoning. Temaet kan desuden introducere til drøftelser om psykiske lidelser i mange variable.

5.4.1. Værktøjer

- Klip fra tv (fx Paradise Hotel, Chris MacDonald)
- Introducere arbejdstudie workout program
- Psykiatrifonden.dk (holder desuden nogle gode oplæg)

5.5 Information og teknologi

Da vi lever i et informationsfund er netop information sjældent en mangelvare, ikke mindst takket være nye teknologier og platforme. Vi anser det ofte eller altid som et gode, da det kan være med til at gøre borgere og beslutningstagere mere oplyste og altid "up to date" med sidste nye viden. Men det kan være svært at skelne godt fra skidt og hvem bestemmer egentlig hvad der er godt og skidt? Derfor er det vigtigt at huske, at information kan udnyttes strategisk til manipulation og fordrejning, til at påvirke menneskers overvejelser, beslutninger og handlinger, både individuelt og kollektivt, hvilket i sidste ende kan få betydning for de demokratiske processer, som vi alle er en del af.

Det er vigtigt at kunne orientere sig og være målrettet i sin informationssøgning. Der er et hav af muligheder for at søge nye fællesskaber, når vi eksempelvis skifter uddannelse eller job. I dag er antallet af fællesskaber på nettet man kan blive konfronteret med enorm, derfor må det personlige entreprenørskab være med til at introducere tanken om, at de fællesskaber, vi ønsker at tilgå og indgå i, både rækker frem, men i ligeså høj grad peger tilbage på en selv. Dette kan fx opstå, når en arbejdsgiver ønsker at undersøge en kommende medarbejders net identitet.

5.5.1 Værktøjer

- Google
- Facebook, Twitter - og internetadfærd
- LinkedIn
- Jobindex
- Strategisk informationssøgning
- Kildekritik – hvem har skrevet det, (afsenderen), til hvem er det skrevet (modtageren)

5.6 Identitet og selvopfattelse

Taler ind til elevernes foretrukne selvopfattelse, eller den selvopfattelse der er opbygget på baggrund af den socialisering der er tilegnet via familie, miljø og netværk. De personlige og sociale kompetencer som den enkelte har, kan flyttes mellem erhverv og brancher.

Desuden knytter der sig en faglig identitet (og stolthed) til ethvert fag og branche, ligesom der ofte tales et særligt sprog set i forhold til det fagområde man befinder sig i. Således kan der være humor eller sproglige begreber som er med til at definere den faglige identitet. Ligeledes er der i vores samfund knyttet forskelligt renommé til forskellige titler og erhvervsområder, og vi benytter i højere og højere grad uddannelsesstatus og arbejdstitler til at definere, hvem vi er (stærkt fokus på arbejdsidentitet). Det kan derfor være vigtigt, at kunne definere eller forstå en sammenhæng mellem de real kompetencer og muligheder man har, sammenlignet med den herskende selvopfattelse. Hvordan kan man korrigere eller skabe overensstemmelse mellem sine ønsker og mulighederne?

5.6.1 Værktøjer

- Øvelse med post-it hvor eleverne definerer nogle kompetencer (1-10 afhængig af den enkelte elev). Processen kan støttes ved at vejleder spørger ind til situationer i fx studiejob, eller andre sammenhænge den unge indgår i. Når alle har defineret nogle kompetencer taler man med eleverne om hvordan nogle af de andre elevs definerede kompetencer kan benyttes hos andre, og hvordan egne kompetencer kan anvendes i andre erhverv og på andre områder end de tilknyttede på elevens planche.
- Karikerede rollespil der introducerer de gængse opfattelser af faggrupper og efterfølgende diskussion

5.7 Valgprocesser og sandsynligheder

Set i forhold til de valg der repræsenteres, er det i sig selv en styrke at kunne stille skarpt på egne valgprocesser i forhold til entreprenørskab, arbejdsmarked og studieliv. Det kan pointeres, at pausen, selve det at være i transition mellem to punkter, ikke nødvendigvis er negativt og at opholdet mellem to punkter eller jobs/uddannelser, repræsenterer og rummer muligheder for læringspotentiale og mulige sporskifte. Imellem to punkter og i transitionen, kan man fremme sig selv, sine kompetencer, ønsker og muligheder. Det vigtige er at vide hvordan, man kan gribe det an, da der er mange veje. Der findes i dag forskellige tests, som kan tages, og som foregiver, på baggrund af et antal spørgsmål, til fx at kunne sige noget om hvilke job vi vil egne os til, hvilke personlige kompetencer som medarbejder, der er særlig fremtrædende hos os, hvilke type af menneske vi er o.a. Ligeledes anvendes der i høj grad analyser både i private virksomheder og på politisk niveau, til at pege på hvilke tendenser der er i samfundet, hvilke mennesker der køber hvad og hvilke arbejdsområder der fremtidigt vil mangle arbejdskraft mv.

Overgange eller pauser fra bestemte fællesskabet såsom arbejdsmarkedet eller studier kan betragtes som oplagte muligheder for at invitere nyt læringspotentiale ind i sit liv og herigennem træffe nye valg, hvortil analyser og tests kan bringes i anvendelse til at støtte beslutningsprocesser, eller til at sætte egen situation i perspektiv. Det kan drøftes hvilke overvejelser, der knytter sig til hvilke valg, såsom økonomisk, ift. prestige, netværk mv. Forfatterne Borgman og Ørbech taler om at valg altid er motiveret af en ud af to muligheder:

Inspiration: når vi inspireres indefra ud fra kreativitet, ønske eller lyst

Desperation: når noget ydre skaber valg, fx for højt fravær, kriser o.lign.⁷

Det kan herudfra drøftes med eleverne, hvilke valg de har foretaget og med hvilket udgangspunkt.

⁷ Lars Borgman og Michael Stig Ørbech (2011), *Livgivende samtaler og relationer*,

5.7.1 Værktøjer

- Øvelse, hvor de unge coacher hinanden
- Fx øvelse hvor der opstilles bilmærker som de enkelte ønsker sig, hvorefter gruppen rationaliserer i forhold til de opstillede valgmuligheder/ønsker og træffer beslutning ved fælles drøftelse herom. Øvelsen kan også omfatte valg af uddannelse (drømmeuddannelse), hvorefter gruppen drøfter hvilke uddannelse, der er den realistiske at vælge og fortæller hvorfor de vælger denne.
- Jobkort (Michael)
- Dine valg: Inspiration eller desperation (blancher og post-it)

5.8 Netværk og levevej

Netværksteorier er bredt funderet og i denne forbindelse tænkt som netværk der er afgørende i relation til den enkeltes liv og kaster lys på hvorvidt de nære relationer eleven har i sit netværk fremstår som ressourcepersoner i forhold til uddannelse, arbejdsmarked og karriere. Undersøgelser viser, at det er netværk (kollegaer/medstuderende) der giver os lyst til at gå på arbejde eller i skole/uddannelse og at det ligeledes i op mod 60 procent af tilfældene er via netværk, at der sker ansættelser eller jobskifte. Sociologiske studier viser en klar tendens til social arv på uddannelsesområdet, så hvem er mønsterbryderne og hvordan bryder man mønstre? Hvilke job passer til mig og det faglige netværk jeg ønsker at skabe og hvilke ambitioner knytter sig til det valg set i forhold til mit netværk? Er der fx hensyn til familie, børn og venner, der kan henholdsvis opmuntre eller begrænse visse valg? Hvordan udvides netværk og hvordan kan man flytte sig fra uønskede miljøer mv.

5.8.1 Værktøjer

- Opstilling af netværk kort hvor eleven tegner et kort, der angiver den eller de ressourcepersoner som støtter eleven i studiet eller i andre vigtige valgprocesser i den enkeltes liv.
- Eksempel på hvordan man tilegner sig stof fra sit netværk, så det ikke kun er gentagelse eller udenadslære – hvordan bliver det ens eget.

5.9 Præsentation og kommunikation

Begrebet kommunikation anvendes her i bred forstand og åbner for flere forskellige underliggende tematikker, der knytter sig til at kommunikere. Der kan således tales om måden at kommunikere på jobbet og i arbejds- eller skolekulturer og det sprog som autoriteter benytter sig af, eller den særlige måde der fx kommunikeres på i forskellige miljøer. Området kommunikation knytter sig både til ansøgninger ved skriftlig og mundtlig fremstilling, samt til præsentationsteknik, når eleven fx skal søge (studie)job eller praktikplads. Det omhandler ligeledes evnen til selviscenesættelse fx når der opstår en jobsamtale eller en anden situation i den enkeltes liv, der stiller forventning om en særlig fremtræden – eller optræden - set i forhold til den kontekst præsentationen og kommunikationen udfolder sig.

Kommunikation og udveksling af information betragtes indenfor fx den systemiske tanke, som styrende for den enkeltes (sociale) virkelighed og er forpligtende i relationen til andre mennesker. Det er altså nok så vigtigt, ikke kun at evne at kommunikere sine egne tanker og hensigter i forhold til den relevante kontekst og fælleskabet. Kommunikation handler ligeledes om kropssprog, påklædning, holdning, toneleje og

kropsudsmykning såsom tatoveringer, piercinger og andre udsmykninger, kasket, smykker o.a. der præger vores udtryk og viser vores personlighed - og det indtryk andre får af os via de forestillinger disse vækker.

5.9.1 Værktøjer

- Præsentere forskellige vinklinger på samme budskab
- Præstationsangst
- Billeder af forskellige typer af mennesker og elevernes bud på hvad disse mennesker til dagligt beskæftiger sig med fx erhverv, område, indtægt mv.
- Girafprog, assertiv træning, kropssprog mv.

6. Evalueringsdesign

Dette afsnit afventer den viden om evaluering som gruppen forlægger ved næste møde i det faglige fællesskab. Det skal derfor skeles til at nedenstående er tilføjes som eksempler på hvordan vejlederen kan foretage evaluering efter hver session af tema i eksperimenthjulet – hvilket vil blive tilrettet de overordnede retningslinjer for UddX.

6.1 Evaluering af hver session/tema i eksperimenthjulet

Vejlederen foretager efter hver session - og præsentation af tematik - en kort selvevaluering, eller en evaluering med en kollega som også deltager i eksperimentet. Med inspiration fra Watch⁸ (48 ff) har vi opstillet følgende to-trins-evaluering.

6.1.1 Vejledningsrummet og eleverne

- Er alle lige aktive?
- Involveres og aktiveres alle deltagerne i og af gruppens diskussioner?
- Kommunikerer deltagerne hensigtsmæssige og accepterer de hinandens tanker og følelser?
- Nås de vedtagne mål - og er der nogle elever jeg skal være særlig opmærksom på?

6.2 Selvevaluering på fagligt og organisatorisk niveau

- I hvor høj grad fungerede den form jeg anvendte, og de øvelser jeg fremlagde?
- Har jeg ny viden med mig, som jeg vil bringe i anvendelse ved næste session?
- Støtter omgivelserne processen? (oplever jeg opbakning fra kollegaer og ledelse?)

Forfatterne bag Watch anbefaler desuden, at vejleder/facilitator fører en logbog, der styrker den enkelte vejleder i at huske de observationer og erfaringer der gøres i vejledningssessionen. Det kan ligeledes besluttes at der vedlægges et forslag til logbog, som vejlederen kan benytte.

7. Bilag

Bilag 1. NICE og de fem roller i karrierevejledning

⁸ Watch – en brugsbog i gruppevejledning, Birgisdóttir, Jónsdóttir og Sigurdardóttir, 2. oplag (2012).